

कक्षा : १२

अध्ययन : ४

नोट

विषय : शिक्षा र विकास

पाठ : नागरिक शिक्षा र सचेतना

प्रश्न नं १. नागरिक शिक्षाको अर्थ प्रष्ट पार्नुहोस् ।

नागरिक भनेको कुनै राज्यको निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्र स्थायी बसोबास गर्ने अधिकार र कर्तव्यद्वारा राज्यसँग सम्बन्धित भएको राज्य वा समाजको एक अभिन्न सदस्य हो । नागरिक जसले कुनै राज्यको पहिचान बोकेको हुन्छ ।

नागरिक भएवापत उसले राज्यबाट नागरिकता प्राप्त गरेको हुन्छ । त्यो नागरिकता उसको राष्ट्रिय पहिचान दिने राष्ट्रिय परिचयपत्र हो तर त्यस नागरिकताले उसको तीन पुस्तै परिचय खुलाउने मात्र नभई नागरिक राज्यको संविधानप्रदत्त हक अधिकार र कर्तव्य सृजना गराउँछ । नागरिक अधिकारप्रति जागरुकता, सचेतना, आत्मसम्मान र आत्मनिर्णयजस्ता कुराहरु स्वतः सिर्जना गराई दिन्छ । यसको लागि नागरिकले नागरिकताको महत्व र अर्थ बुझ्न जरुरी छ हुन्छ । यसको अर्थ महत्व नबुझेको लामो समयसम्म ठालुबर्गले शोषण गरे नागरिक रैति र जनता भएर बाँचे ।

त्यसैले नागरिकहरुले आफूले पाएको नागरिकता अनुसार अथवा स्वतन्त्र राज्यको नागरिकको हैसियतले पाउने हक अधिकार कर्तव्य सचेत र जागरुक हुनैपर्छ यसका लागि नागरिक शिक्षाको खाँचो पर्दछ ।

नागरिकलाई संविधान प्रदत्त हक अधिकार कर्तव्य र कानुनी उपचार बारे सचेत गराउने शिक्षा नागरिक शिक्षा हो । नागरिक अधिकारका लागि नागरिकले राज्यको संविधान र राज्य संरचना निर्माण गरेको हुन्छ । संविधान अनुसार शासक छान्ने शासकमार्फत शासनमा भाग लिएर आफ्नो अधिकार उपयोग गर्ने, सहभागी हुने, कर्तव्य पालन गर्ने व्यवस्था सिर्जना गरेको हुन्छ ।

यसरी नागरिकलाई संविधान कानून, शासन, नागरिक कर्तव्य, शासन प्रणाली, राज्यका अंग प्रशासन नागरिक दायित्व, आत्म सम्मान जस्ता विषयहरुमा नागरिकलाई ज्ञान सचेतनाको अति आवश्यक हुन्छ यही विषयमा सचेतिकरण गरी जागरुक नागरिक तयार गर्ने विषयवस्तुहरु समेटेर दिइने शिक्षा नै नागरिक शिक्षा हो ।